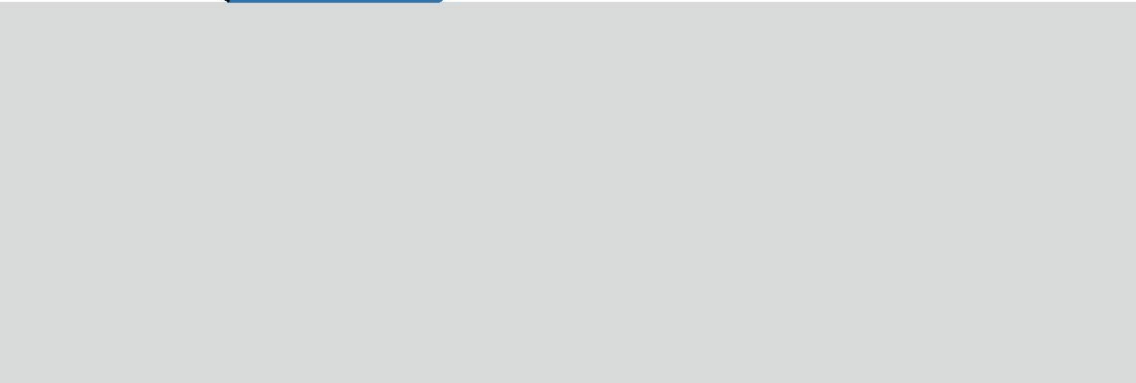

KNIHOVNA
AKADEMIE VĚD ČR
NÁRODNÍ 3, 115 22 PRAHA 1

INFORMACE

3/2008

Jarmila Burgetová

ÚVODEM

Zatímco v prvních dvou letošních číslech INFORMACÍ jsme se zabývali monotematickou problematikou (v prvním čísle to byla digitalizace, v druhém pak přístup k elektronickým informačním zdrojům), tentokrát bychom se rádi podělili se čtenáři, kolegy a kolegyněmi o výsledky, novinky a plány interních činností Knihovny.

Nebude od věci začít stručným hodnocením Knihovny v roce 2007 a výhledy do budoucnosti s využitím Výroční zprávy o činnosti KNAV za rok 2007, která byla publikována v červnu 2008, a také zásadním příspěvkem z pera ředitele KNAV Ing. Martina Lhotáka, v němž se věnuje Informačním systémům KNAV a jejich předpokládanému vývoji.

Dr. Ivana Laiblová Kadlecová rozebírá problémy evaluace výsledků vědecké práce v souvislosti s novou metodikou zpracování dat pro vládní registr informací o vědě (RIV).

Na oba logicky navazují články ostatních pracovníků KNAV, které konkretizují výsledky činnosti anebo seznamují s novinkami z jednotlivých odborů Knihovny. Ing. Jana Doleželová ve svém příspěvku o ASEPu podrobně informuje o způsobu zpracování dat předávaných do RIV. Mgr. Zdeňka Chmelařová seznamuje s procesem

přechodu na vyšší 18. verzi systému Aleph, s plněním harmonogramu prací, s dosaženými výsledky i se způsobem proškolení pracovníků z jednotlivých ústavů AV ČR. Mgr. Roman Chýla v živém textu informuje o nové službě uživatelům Akademie věd, která se zrodí ze spolupráce s Google.

K badatelským útvarům KNAV patří Knihovědné oddělení (KVO).

V posledním období se postaralo o širokou propagaci a prezentaci svých činností. O tom i o dalších novinkách referuje ve svém příspěvku Mgr. Hana Beránková.

Číslo na závěr doplňují dva informativní články. PhDr. Anežka Baďurová spolu s Mgr. Dagmar Hartmanovou pojednávají o úspěšné výstavě Encyklopedie ve vývoji vědy a techniky, kterou uspořádala KNAV při příležitosti 100. výročí Ottova slovníku naučného a současně letošního Týdne vědy a techniky. Dr. Baďurová připojila ještě informaci o doprovodných přednáškách, připravených k citované výstavě. Přednášky už skončily, výstavu si mohou zájemci prohlédnout ve Dvoraně KNAV až do 20. prosince tohoto roku.

Martin Lhoták
**KNIHOVNA AV ČR
V ROCE 2007 A VÝHLED
DO BUDOUCNA**

Rok 2007 byl pro Knihovnu Akademie věd ČR (KNAV) rokem velkých změn, které byly vyvolány zejména přechodem na novou právní formu – veřejnou výzkumnou instituci (v. v. i.). Od 1. ledna 2007 se veřejnými výzkumnými institucemi staly všechny ústavy Akademie věd ČR. Knihovna byla zároveň v rámci reorganizace struktury AV ČR přesunuta z pozice servisního pracoviště do oblasti humanitních a společenských věd. V souvislosti s přechodem na v. v. i. se začalo fungování instituce řídit podle zákona č. 341/2005 Sb. Byly ustaveny nové orgány – Rada KNAV a Dozorčí rada KNAV, které mají řídicí, rozhodovací a kontrolní působnost. Do majetku byly převedeny nemovitosti v Jenštejně, s kterými KNAV dlouhodobě disponuje a změnil se také částečně způsob účtování. Ve všech ústavech včetně KNAV proběhlo v souvislosti se změnou právní formy výběrové řízení na ředitele/ředitelku. PhDr. Ivana Kadlecová, která byla ředitelkou od roku 1992 a během svého působení vybudovala z KNAV moderní knihovnu se skvostnou studovnou a uznávanými výsledky, se již nechtěla na další pětileté období o tuto funkci znovu ucházet. Po svém desetiletém působení v KNAV, zejména ve funkci vedoucího oddělení IT, jsem se s podporou bývalého vedení KNAV ucházel o funkci ředitele. Je mi ctí, že jsem byl do této funkce výběrovou komisí doporučen a k 1. 6. 2007 předsedou AV ČR prof. Václavem Pačesem jmenován. Po mém nástupu do funkce došlo ke změně organizační struktury. Původní struktura, kdy byla Knihovna členěna pouze na oddělení, byla rozšířena o další vrstvu – odbory. Pod jednotlivé odbory byla začleněna oddělení se související činností. Vedoucí odboru je odpovědný za fungování celého úseku pokrývajícího větší část činnosti instituce – provoz a ekonomiku, výzkum a vývoj, služby, doplňování a zpracování fondu. Jsem velmi rád, že paní doktorka Kadlecová v KNAV zůstala a stala se zástupkyní ředitele a vedoucí odboru pro výzkum a vývoj.

Zaměstnanci KNAV pracovali na několika výzkumných a vývojových projektech, zejména v oblasti knihovědy a digitálních knihoven. Cílem KNAV bylo a je, aby její služby byly prospěšné v rámci celé AV ČR. Byla zajišťována správa knihovnických systémů většiny ústavních knihoven, administrován systém pro evidenci vědeckých publikací a výsledků AV ČR, zajišťována možnost přístupu do elektronických informačních zdrojů včetně Web of Knowledge, vytvářena digitální knihovna časopisů vydávaných v AV ČR, byly shromažďovány a hodnoceny statistické údaje o stavu a činnosti knihoven AV ČR. Nově se začal připravovat projekt na přebírání aktuálních článků ústavních časopisů a výběr společného systému pro redakční činnost.

KNAV zajišťuje řadu aktivit a činností, které je potřeba do budoucna udržovat a rozvíjet. Mezi největší priority nadále budou patřit činnosti vykonávané pro ústavy AV ČR, zejména správa knihovních systémů, evidence vědeckých publikací a vytváření podkladů pro evaluaci vědecké činnosti ústavů na základě této evidence, zajišťování a správa licencí elektronických informačních zdrojů, vytváření Digitální knihovny AV ČR a shromažďování a hodnocení statistických údajů o stavu a činnosti knihoven AV ČR.

V oblasti výzkumu budou pokračovat práce na národní retrospektivní bibliografii cizojazyčných bohemikálních tisků z let 1501–1800. Údaje o tištěné produkci z období před rokem 1800 jsou zdrojem informací také k dějinám jednotlivých vědních disciplin. Z vlastního historického fondu bude vytvářena digitální knihovna vzácných tisků se zajištěním kompatibility s existujícím úspěšným projektem Národní knihovny ČR Manuscriptorium, který respektuje mezinárodní standardy. Časopisecké studie z dějin knižní kultury budou publikovány mimo jiné ve vlastním periodiku *Knihy a dějiny*.

Digitalizační centrum v Jenštejně je po čtyřech letech provozu vyspělým pracovištěm s velmi masivními výstupy. Od zprovoznění bylo digitalizováno více než 2 000 000 stran, kompletně zpracován včetně popisu metadat je 1.000 000 stran). Během roku 2008 bude pravděpodobně kompletně dokončena digitalizace všech periodik vydávaných v AV ČR a jejích předchůdkyních v její více než stoleté historii. Pracoviště zaměří svou náplň zejména na obohacování metadat a popis jednotlivých článků. V rámci projektu Digitální knihovna AV ČR byla v roce 2007 zahájena komunikace s vydavateli ústavních časopisů. Chtěli bychom navázat dlouhodobou spolupráci a spojit starší digitalizované ročníky s nově vycházejícími. Vzhledem ke kladnému ohlasu z řady redakcí je velká šance k vybudování velmi silné vědecké databáze plnotextově zpřístupňující vydavatelskou činnost AV ČR. Volné skenovací kapacity po digitalizaci všech časopisů a dalších relevantních materiálů mohou být nabídnuty k využití ústavům i externím zájemcům. V souvislosti s činností digitalizačního pracoviště a řešenými projekty pracujeme společně s Národní knihovnou ČR v podpoře vývoje open source systému pro zpřístupnění digitalizovaných dokumentů. Jedná se o úspěšný projekt, za nímž stojí 4.000.000 zpřístupněných stran. Financování vývoje je zajištěno do roku 2011. Podporu se budeme snažit získat i pro další období.

V centrálním knihovním systému ALEPH 500 již pracuje většina ústavů, které projevíly zájem o přistoupení. Konverze budou dokončeny začátkem roku 2008. Následovat bude přechod na vyšší verzi systému – Aleph 18. S tím bude spojeno školení všech knihovníků, zároveň by měly být k dispozici lepší vlastnosti systému. Do budoucna není plánována změna knihovního systému. Postupně bychom chtěli přesvědčit o výhodě centrálního systému knihovny všech ústavů AV ČR.

Provoz databáze ASEP v systému ARL se osvědčil a generační rozdíl mezi novým a dříve používaným systémem je velmi znatelný. V systému jsou dodržovány jak standardy pro strukturu popisu, tak i komunikační standardy. Na vývoji celého systému se dále

pracuje, do budoucna budeme usilovat o maximální možné propojení s plnými texty. U některých záznamů je možné obdržet plný text již nyní. Systém provozujeme vzdáleně na serveru dodavatele, který zajišťuje technickou administraci. V roce 2008 se rozhodneme, zda u tohoto modelu zůstaneme nebo zda si budeme systém administrovat na vlastním serveru.

Do budoucích let je potřeba zajistit další zvýšení projektové a publikační činnosti v národním i mezinárodním měřítku, zajistit financování stávajícím úspěšným projektům a klást důraz na propagaci služeb KNAV.

Jako nový projekt je plánováno vytvoření jednotného přístupu ke všem zdrojům dostupným v AV ČR, což zahrnuje katalogy knihoven, plné texty časopisů, webové stránky (včetně jejich archivu), databáze, multimediální obsah apod. Výstup by měl zajišťovat sofistikovaný systém, schopný řadit výsledky do různých skupin a kategorií dle jejich vlastností. Knihovna AV ČR je ideálně předurčená k tomu být vstupní branou ke znalostem skrytým v Akademii věd; zároveň disponuje potřebnými technickými znalostmi k realizaci takového projektu. Pro realizaci bude nepochybně nutné financování z externích zdrojů.

Velký důraz bude kladen na oblast retrospektivní konverze. Na základě podpory např. z programu VISK bychom měli do pěti let zajistit převod poloviny knihovních jednotek do systému ALEPH, do deseti let by bylo vhodné zajistit retrospektivní konverzi celého fondu. Při dostatečném financování této činnosti by retrokatalogizace cca 1 000 000 svazků mohla být dokončena i v kratším termínu.

Knihovna musí kvalitně zajišťovat svou činnost i v oblasti vzdělávání pracovníků knihoven AV ČR, zpracování akviziční politiky, zajišťování meziknihovní výpůjční služby a elektronického dodávání dokumentů.

V souvislosti s poskytováním služeb a evidencí knihovních jednotek lze v dohledné době očekávat nasazení technologie RFID, která je však zatím poměrně nákladná. To by mimo jiné umožnilo vyšší automatizaci výpůjčního protokolu. Velký přínos lze očekávat i v případě revize fondu.

Vyňato z Výroční zprávy KNAV za rok 2007 – blíže viz

http://www.lib.cas.cz/file_download/57/Vyrocní_zprava_KNAV_2007.pdf

Martin Lhoták
**INFORMAČNÍ SYSTÉMY
KNAV A JEJICH
PŘEDPOKLÁDANÝ
VÝVOJ**

STÁVAJÍCÍ STAV

Knihovna AV ČR (KNAV) spravuje kromě standardního knihovního systému také informační systémy, které souvisejí s publikační činností vědeckých pracovníků velké instituce.

Knihovní informační systém ALEPH 500 je základním systémem, který popisuje fond KNAV a dalších více než 40 ústavních knihoven. V současnosti obsahuje tento centrální systém ve správě KNAV cca 600 tisíc záznamů a tvoří podstatnou část souborného katalogu AV ČR. V letních měsících 2008 došlo k přechodu na verzi 18.

Systém ASEP (Automatizovaný systém evidence publikací) provozovaný v softwaru ARL od firmy Cosmotron slouží k evidenci výsledků vědecké práce. Tento systém získal zásadní roli z hlediska hodnocení činnosti vědecké práce a úzce souvisí s jejím financováním. Je provozován plně dodavatelsky včetně hardware firmou Cosmotron. V systému je evidováno 24 typů vědeckých výsledků, zejména články v impaktovaných časopisech, monografie, příspěvky ve sbornících, patenty a podobně. Jedná se o bibliografickou databázi, která je u řady záznamů propojená na plné texty, zejména v případě článků v časopisech, které jsou přístupné na základě licence v elektronické formě (např. EBSCO).

Digitální knihovna AV ČR zpřístupňuje plné texty publikací, zejména periodik, vydaných v působnosti AV ČR a jejich předchůdkyň. V současné době je provozována ve dvou systémech, podle toho zda se jedná o digitalizovaná data nebo o „born-digital“ články.

Digitalizované starší ročníky jsou zpřístupněny v systému *Kramerius*. Vývoj tohoto open source systému, který již využívá většina velkých českých knihoven, zajišťuje až na malé výjimky společnost Qbizm technologies, s.r.o. Na financování vývoje prostřednictvím grantů a na jeho směřování se podílí zejména Národní knihovna a Knihovna Akademie věd. Digitalizované časopisy jsou zpřístupněny po svazcích, (většinou po ročnících). Nejsou zatím rozděleny na jednotlivé články. Digitální knihovnu v systému *Kramerius* je možné prohledávat v metadatech, plnotextově, případně procházet jako stromovou strukturu. Digitální knihovna AV ČR obsahuje

760 000 digitalizovaných stran, dalších cca 1 000 000 stran již bylo v Digitalizačním centru KNAV naskenováno a je v následujících fázích zpracování – grafické úpravy, pořízení metadat, OCR.

V současné době je v běhu pilotní projekt spolupráce s redakcemi ústavů, které předávají KNAV své aktuální články. Tyto články jsou již v redakcích opatřeny základními metadaty. KNAV tyto články importuje do digitální knihovny provozované v systému *E-prints*, který je vyvíjen pod licenci GNU-GPL na univerzitě v anglickém Southamptonu. Zatím je tímto způsobem zpřístupněno cca 3000 článků pěti časopisů a jsou zahájena jednání s dalšími ústavami o zpřístupnění článků z jimi vydávaných časopisů.

PŘEDPOKLÁDANÝ – NAVRHOVANÝ – VÝVOJ

Knihovní systém ALEPH 500 bude vhodné po přechodu na novou verzi více provázet s elektronickými informačními zdroji, včetně Digitální knihovny AV ČR. Především bude vhodné prolínání bibliografických záznamů na plné texty, tam kde to bude možné. Pro uživatele by to znamenalo určité splynutí knihovního systému popisujícího klasické dokumenty s digitální knihovnou obsahující dokumenty v elektronické formě.

Systém ARL využívaný pro evidenci výsledků ASEP probíhá neustálým vývojem, který je na jednu stranu motivován požadavky Rady vlády pro výzkum a vývoj a na stranu druhou snahou odpovědných pracovníků KNAV o rozšíření jeho funkčnosti a využití pro vědecké pracovníky i pro hodnotitele a management vědeckých ústavů k evaluaci těchto výsledků. ASEP je ve své podstatě především bibliografickou databází. V případě článků je možné v řadě případů využít licence pro přístup do elektronických verzí a prolínat bibliografický záznam na plný text. To se již v některých případech děje a pracuje se na propojení do všech takto využitelných zdrojů. U řady vědeckých výsledků, však tato možnost není, pak se tedy nabízí řešení, kterým by bylo vytvoření digitálního repozitáře – úložiště, kde by mohly být pod správou KNAV uloženy, zpřístupněny a také archivovány.

Digitální knihovna AV ČR nabízí největší prostor pro další rozvoj. Je potřeba dokončit zpracování digitalizovaných vydání a zkompletovat tak celou historickou produkci periodik Akademie věd ČR a jejích předchůdkyň. Restrospektivně pak budou zpřístupněny cca dva milióny stran, mezi kterými budou také monografie vydávané v minulosti ústavu AV ČR. Cílem, kterého bude poměrně náročné dosáhnout, bude popis jednotlivých článků. Vzhledem k tomu, že je vědecká práce zaměřena především na články a jejich citace, je však zpřístupnění v této formě velmi žádoucí.

V AV ČR je v současnosti vydáváno cca 90 titulů časopisů. Záměrem KNAV je uzavřít smlouvu o zpřístupnění v Digitální knihovně AV ČR s maximálním možným počtem ústavů, které tyto časopisy vydávají. Recipročně je ústavům nabízena jejich digitalizovaná historická produkce a možnost správy přístupových práv ke svým dokumentům.

Je plánována zásadní změna ve vývoji systému Kramerius. Doposud byl systém vyvíjen kompletně v České republice, zejména díky podpoře státních grantových programů. Bylo dosaženo velmi dobré funkčnosti pro dokumenty typu periodikum a monografie. Systém podporuje řadu uznávaných mezinárodních standardů pro popis i interoperabilitu (Dublin Core, METS, OAI-PMH). Pomocí velmi kvalitního volně dostupného vyhledávacího stroje Lucene je zajištěno plnotextově vyhledávání, včetně podobnostního.

Přesto se vývojová skupina rozhodla přehodnotit způsob vývoje. V současné době je vzhledem k architektuře systému nákladné zavádět novou funkčnost pro oba podporované typy dokumentů, velmi nákladné by bylo zavedení nových typů dokumentů (např. mapy, muzejní objekty). Systém má zatím velmi omezené možnosti autentizace a nastavení přístupových práv. Zatím jeho vývoj nebyl zaměřen na vlastnosti podporující dlouhodobou archivaci, přičemž takový systém je v současné době velmi žádaný a na dostupném „trhu“ není příliš z čeho vybírat. Ve světě je vyvíjena řada systémů pro digitální knihovny, které mají (zejména v USA), velmi dobré a dlouhodobě zajištěné financování, což je samozřejmě podmínkou pro vývoj kvalitního systému s trvalejším efektem. Mezi ně patří i digitální repozitář Fedora (Flexible Extensible Digital Object and Repository Architecture) <http://www.fedora-commons.org/>, který je projektem Cornell University a University of Virginia. Projekt byl zahájen v roce 1997 a první praktickou aplikací byl prototyp vyvinutý na University of Virginia v roce 1999. Vývoj v roce 2001 podpořilo získání dotace od The Andrew W. Mellon Foundation, úkolem bylo vytvoření univerzální flexibilní digitální knihovny založené na webových službách a XML. V roce 2007 byla založena nezisková organizace Fedora Commons díky Gordon and Betty Moore Foundation award ve výši 4,9 miliónu USD.

Systém Fedora je koncipován jako robustní jádro digitálního repozitáře, s podporou archivačních vlastností (umožňuje například tzv. verzování – ukládání různých verzí – digitálních objektů). Nad ním je možné vystavět řadu dalších funkcí a některé zahraniční instituce ho již k tomuto účelu využívají. Jako příklad je možné uvést australský nadstavbový systém Fez, vyvíjený na univerzitě v Queenslandu. Ten byl v KNAV testován s úmyslem využít ho pro Digitální knihovnu AV ČR, nesplňoval však některé důležité požadavky.

Vývojový team systému Kramerius se rozhodl využít repozitář Fedora při dalším vývoji jako jádro, nad kterým bude v první fázi vystavěna současná funkčnost systému. Již v této fázi bude však možné využít možnosti, které Fedora dává, jako je

např. snadnější implementace nových typů dokumentů nebo podpora archivačních funkcí. Tato vývojová změna si však vyžádá zvýšené finanční prostředky a bude potřeba jasná podpora ze strany současných účastníků vývoje i ze strany knihoven, které o tento systém jeví zájem.

Spolupráce s Google je cestou, která může mnohé procesy velmi usnadnit a urychlit. V červnu 2008 byla díky účasti zástupce Google Scholar na konferenci CASLIN zahájena jednání o intenzivnější spolupráci mezi firmou Google a AV ČR prostřednictvím KNAV. Google má zájem především o elektronickou podobu vědeckých článků i o jejich bibliografické záznamy. Velké vědecké instituce typu AV ČR považuje Google za vhodného partnera a nabízí pomoc nejen při zviditelnění elektronických dokumentů, ale také při jejich zpracování.

Pravděpodobná spolupráce se týká tří oblastí:

- 1) Digitalizované historické ročníky akademických časopisů v systému *Kramerius*:
Google má zájem indexovat plné texty a jako výsledek hledání zobrazovat první strany článků a bude odkazovat na plný text do digitální knihovny v systému *Kramerius*. Vzhledem k tomu, že digitalizované časopisy, zatím nejsou rozděleny na jednotlivé články, je nutné ještě další zpracování. Google nabízí možnost využití vlastních automatizovaných postupů pro detekci článků, extrakci základních metadat a jejich uložení do csv souborů. Toto řešení by mělo značně urychlit rozdělení historické produkce na články. Přesto se bude jednat o časově náročný projekt, vzhledem k tomu, že se jedná o úpravu cca 1,5 – 2 miliónů stran. Otázkou je, jak vysoká bude úspěšnost rozpoznání jednotlivých článků.
- 2) Aktuální vydání akademických časopisů v systému *E-prints*:
Google má zájem indexovat plné texty a jako výsledek hledání zobrazovat abstrakty článků, případně první strany pokud nebude abstrakt k dispozici a bude odkazovat na plný text do digitální knihovny v systému *E-prints*. Nasazení je možné bez větších technických úprav, stávajícího systému. Kritickým bodem této spolupráce je zatím menší počet dat, která může KNAV touto formou zpřístupnit. Intenzivně se však pracuje na uzavření smluv s dalšími ústavami o předávání aktuálních článků a jejich zpřístupnění v Digitální knihovně AV ČR.
- 3) Bibliografické záznamy o publikovaných člancích v systému *ARL-ASEP*:
Databáze *ASEP* může být využita ke dvěma účelům. Bibliografické údaje o člancích mohou být využity při automatické extrakci metadat, čímž by se mělo zvýšit procento úspěšnosti tohoto postupu. V případě, že budou bibliografické záznamy provázány s plnými texty, mohl by je Google využít pro Google Scholar.

Je nezbytné připomenout, že veškeré zmíněné aktivity je nutno provozovat v souladu s autorským zákonem a se souhlasem vlastníka duševních práv. KNAV zpřístupňuje plné texty článků pouze se souhlasem vydavatelů – ústavů AV ČR. Stejně tak je s ústavami

diskutována i spolupráce s firmou Google v případech, kdy jsou poskytnuty plné texty k dalšímu zpracování nebo k indexaci.

Je připravován projekt centrálního **Informačního portálu AV ČR**, který bude sloužit jako jednotné přístupové místo k heterogenním informačním zdrojům – interním (vznikajícím na půdě AV ČR) i externím. Na jednom místě by mělo být možné prohledávat knihovní katalogy, články, databáze, multimediální obsah a další materiály a informační zdroje včetně webových stran ústavů AV ČR a jejich archivu. Náročnost řešení bude zejména v objemu a různorodosti obsahu, který bude portál prohledávat. Výstup by měl zajišťovat sofistikovaný systém, schopný řadit výsledky do různých skupin a kategorií dle jejich vlastností.

Ivana Laiblová Kadlecová
**EVALUACE VÝSLEDKŮ
VĚDECKÉ PRÁCE, RIV
A PROJEKT INFOZ**

Pravidelné hodnocení výsledků výzkumu a vývoje vychází z usnesení vlády č. 644 ze dne 23. června 2004 k hodnocení výzkumu a vývoje a jeho výsledků, a nově též z Reformy systému výzkumu, vývoje a inovací v ČR schválené usnesením vlády č. 287 ze dne 26. března 2008.

Pro hodnocení prováděné v roce 2008 byla vydána **Metodika hodnocení výsledků výzkumu a vývoje v roce 2008**, kterou Rada pro výzkum a vývoj schválila na svém 234. zasedání dne 20. června 2008. Po schválení byl dokument podepsán předsedou Rady pro výzkum a vývoj a předsedou vlády ČR.

Hodnocení výsledků výzkumných organizací dle této Metodiky je jedním z kritérií sloužících k rozdělování institucionální podpory příslušným poskytovatelům této podpory, do hodnocení budou zahrnuty všechny výsledky výzkumných organizací uplatněné za posledních 5 let bez ohledu na to, z jakého zdroje byly podporovány.

Výsledky s bodovým ohodnocením jsou

1. článek v odborném periodiku
2. odborná kniha
3. článek ve sborníku¹
4. patent
5. poloprodukt, ověřená technologie, užitečný a průmyslový vzor, odrůda, plemeno, prototyp, uplatněná metodika, funkční vzorek, autorizovaný software
6. výzkumná zpráva obsahující utajované informace podle zvláštního právního předpisu.

Podrobné informace jsou na adrese

<http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=503762>

Bodové ohodnocení článků v impaktovaných časopisech se řídí hodnotami IF dle Journal Citation Reports. Dále jsou pak bodově hodnoceny příspěvky v časopisech, které nejsou součástí Web of Science, ale nacházejí se v Seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v České republice² (zveřejněno 24. června 2008).

V případě, že je článek v časopise impaktovaném (J_{imp}) a současně je tento časopis obsažen ve světově uznávané databázi nebo Seznamu (J_{neimp}), přičemž jeho bodová hodnota v případě J_{imp} by byla nižší než J_{neimp} , bude do Hodnocení 2008 použita hodnota vyšší, tedy jako J_{neimp} .

Na základě výsledků 234. zasedání Rady pro výzkum a vývoj dne 20. června 2008 bylo rozhodnuto, že pro Hodnocení výsledků výzkumu a vývoje 2008 (dále jen „Hodnocení 2008“) budou použity též databáze

SCOPUS – <http://www.scopus.com/scopus/home.url>

ERIH – <http://www.esf.org/research-areas/humanities/research-infrastructures-including-erih.html>

Dříve než dojde k evaluaci výsledků vědecké práce (v našem prostředí se jedná především o publikace), musí být tyto výsledky správně a úplně popsány, prověřeny kontrolním programem a odevzdány do informačního systému.

Popis údajů pro RIV 2008 včetně definic typu výsledku lze nalézt na adrese www.vyzkum.cz ve formátu pdf ke stažení. Pro informovanost zpracovatelek a zpracovatelů záznamů pro ASEP/RIV v ústavech AV ČR jsou pořádány pravidelné semináře. Na domovské stránce Knihovny <http://www.lib.cas.cz/asep/seminare-asep> jsou přístupné prezentace ze všech seminářů. Pro názornost je v poslední z nich upozorněno na změny v typologii výsledků (mimo jiné co je a co není odborná

---

¹ Sborníky musí být evidovány v ISI Proceedings (Thomson/Reuters).

² <http://www.vyzkum.cz/RedirectorSekce.aspx?idsekce=503642>

monografie...) a které výsledky nepatří do RIV. Je třeba brát zcela vážně legislativní opatření týkající se povinných výtisků (viz následující odkazy).³

Záznamy do RIV procházejí kontrolou, která vyřadí výsledky typu B (monografie) vydané v České republice opatřené ISBN a nedohledatelné na místě, kde má být uložen povinný výtisk (Národní knihovna a další určená místa). U záznamu článku v periodickém tisku vydaném v České republice musí ISSN odpovídat aktuálnímu názvu a časopis musí být zaregistrován na Ministerstvu kultury ČR. Pokud tomu tak není, zobrazuje se jako časopis nevycházející.

Podobných úskalí je při zpracovávání záznamů pro ASEP a následně pro RIV celá řada a je třeba průběžně sledovat vývoj metodických pokynů. Novinkou je, že za výsledky odevzdané do RIV neodpovídá poskytovatel finančních prostředků, ale jejich příjemce. Znamená to tedy, že do ASEP budou přijímány soubory záznamů teprve, až projdou kontrolním programem bez chyby, s přiloženým vygenerovaným protokolem opatřeným podpisy odpovědných osob.

K výše uvedeným informačním zdrojům, zejména Web of Knowledge (Web of Science, Journal Citation Reports) a k nim nově objednaný produkt ISI Proceedings ještě náleží vysvětlení. Projekt 1NO4144 – multilicence na přístup do WoK koncem roku 2008 končí svůj tříletý život. Nový program INFOZ zatím není ministerstvem vyhlášen, očekává se notifikace programu z Bruselu a konkrétní termín vyhlášení termínu není znám. Příznivý vývoj české koruny vůči dolaru však umožnil zaplatit pokračování licence pro celé české konsorcium až do podzimu 2009. Přístup do databáze SCOPUS pro ústavy AV ČR nebude přerušen a způsob pokračování licence se řeší.

---

³ Povinný výtisk neperiodických publikací – http://www.nkp.cz/pages/page.php3?page=weba_pv.html
a Povinný výtisk periodického tisku – http://www.nkp.cz/pages/page.php3?page=peri_pv.htm

Jana Doleželová

ASEP – ZPRACOVÁNÍ DAT PŘEDÁVANÝCH DO RIV

Databáze ASEP obsahuje bibliografické záznamy, které jsou vytvářeny v systému Advanced Rapid Library v modulu Evidence publikací. Volně přístupný on-line katalog je vystaven na webových stránkách Knihovny Akademie věd:

http://library.sk/i2/i2.entry.cls?ictx=cav&term=&show_lim=1&fld=ANY

Databáze obsahuje více než 160000 bibliografických záznamů. Kromě běžných bibliografických údajů je v záznamech uveden údaj o projektu a výzkumném záměru, tedy za jaké finanční podpory daný výsledek vznikl. Výsledky jsou dle způsobu zveřejnění zařazeny do 24 druhů dokumentů. Systém sběru dat koordinuje Knihovna AV ČR. Data do systému ukládá 72 osob zodpovědných za zpracování, jsou evidována data 58 ústavů. Vybraná data, tzv. záznamy o výsledcích, které vznikly za podpory veřejných prostředků ČR – jsou předávána do Informačního systému výzkumu a vývoje, do databáze RIV (Rejstřík informací o výsledcích):

<http://aplikace.isvav.cvut.cz/prepareResultForm.do>

PROBLEMATIKA ZPRACOVÁNÍ DAT, KTERÁ SE PŘEDÁVAJÍ DO RIV

Požadavky na pověřené osoby, které zpracovávají data, se rok od roku zvyšují, protože data jsou jedním z kritérií pro hodnocení nejen v Akademii věd a v Grantové agentuře AV, ale vychází se z nich také hodnocení výsledků výzkumných organizací, které provádí Rada pro výzkum a vývoj. Výsledky hodnocení slouží k rozdělování institucionální podpory příslušným poskytovatelům této podpory a do hodnocení jsou zahrnuty všechny výsledky výzkumných organizací uplatněné za posledních 5 let. Postup tohoto hodnocení má jistě prostudována každá výzkumná organizace. Na základě praktické zkušenosti naznačme, jak se hodnocení uplatňuje při tvorbě předávaných dat.

ZAŘAZENÍ DOKUMENTU DO DRUHU

Prvním krokem při zpracování je správné zařazení výsledku do druhu. Bodové ohodnocení výsledku závisí na jeho druhu, ne všechny druhy výsledku přinášejí bodový zisk. Data, která se předávají do RIV, je nutno zařazovat dle Definice druhů výsledků, které jsou zveřejněny spolu se strukturou dat pro daný rok sběru a každý rok se mění, upřesňují. Jako příklad upřesnění definice, porovnejme definici druhu „odborná kniha“. V roce 2008 byla (zjednodušeně) odborná kniha definována jako recenzovaná odborná publikace, která má přiděleno ISBN. Na rok sběru 2009 byla definice upřesněna o počet stran, náklad, počet recenzentů („kniha je odborná publikace

o rozsahu 100 normostran, s nákladem nejméně 200 výtisků, vydaná v nakladatelství s vědeckou redakcí, recenzovaná aspoň dvěma recenzenty z příslušného oboru – ne však z pracoviště autorů knihy“). Problém při zpracování může nastat tehdy, pokud je požadováno, aby byla zařazena jako odborná kniha publikace, která některé kritérium definice nesplňuje (například má menší počet stran). Kam zařadit výsledek, který nemá v RIV vlastní druh (odborné recenze, odborné překlady apod.), ale jehož kvalita odpovídá například článku v odborném periodiku či kapitole v odborné knize? Všechny výsledky, které nelze jednoznačně zařadit do vybraných druhů, je možno zařadit jako nebodované výsledky ostatní. Do jakého druhu zařadit sporné výsledky, to je častý dotaz, který nemůžeme v Knihovně zodpovědět, proto je důležité, aby zpracovatelé věděli, na koho se v instituci obrátit, kdo o tom může rozhodnout. Z tohoto pohledu se nabízí jako vhodná osoba pro zpracování vědec, který je schopen obhájit zařazení výsledku.

VYTVORENÍ ZÁZNAMU A KONTROLA DAT

Druhým krokem je správné vyplnění vybraného webového formuláře. Formulář může vyplnit kdokoliv, ale osoba pověřená zpracováním dat je důkladně seznámena se správným způsobem vyplňování polí webových formulářů a proškolená, jakým způsobem data kontrolovat. Pro správné zpracování dat je důležité, aby byly k dispozici podklady k vytvoření záznamu, ať už ve formě elektronické (u článků z periodik lze využít databáze WOS, SCOPUS) nebo v tištěné podobě (kniha, sborník, kopie článku). Ke každému záznamu musí dodat autoři výsledku anotace, příslušné překlady anotací, klíčová slova, čísla projektů a výzkumných záměrů, za jejichž podpory výsledek vznikl. Kontrola údajů zapsaných do polí je velmi důležitá a pokud se využijí všechny nástroje, které systém nabízí (výstupy z on-line katalogu, výstup kontrolního programu ARL, kontrolní služba IS VaV), tak i jednoduchá. Z tohoto pohledu by mohl být vhodnou osobou pro zpracování knihovník či knihovnice, protože si uvědomuje, jak je důležitý správně a jednotně zapsaný údaj do pole dle zjednodušených katalogizačních pravidel, uvedení ISBN knihy, zapsání správného ISSN periodika, má zkušenosti a ví, kde si správné informace ověřit.

ODEVZDÁNÍ DAT DO RIV

Krokem třetím je příprava souborů ve formátu xml, které se odevzdávají poskytovatelům. Vytvoření souborů samotných je velmi jednoduché. Pověřené osoby v ústavech, které zakoupili program tzv. klienta ARL, si sami vytvoří a kontrolují soubory svého ústavu. Mají tak přehled o tom, kterým poskytovatelům budou data odevzdána i o počtu odevzdaných záznamů jednotlivým poskytovatelům. Za ostatní zpracovatele vytváří a kontroluje tyto soubory KNAV. Z tohoto pohledu se nabízí jako vhodná osoba pro zpracování ten, kdo má přehled o projektech a výzkumných záměrech ústavu a má nastudován postup při hodnocení dat Radou pro vědu a výzkum.

CO BY MĚLA ZNÁT A UMĚT VYSVĚTLIT A ZNÁT OSOBA POVĚŘENÁ ZPRACOVÁNÍM

- pojmy – ASEP, RIV, CEP, CEZ
- databáze pro kontrolu důležitých údajů – ULRICH, BÁZE ISSN v STK, JIB, GOOGLE
- databáze k ověření dat – JCR, WOS, SCOPUS, ERIH
- zařazení dokumentu do druhu (definice), vyplnění webového formuláře, kontroly a opravy vytvořených dat, hledání v on-line katalogu ASEP (IPAC), manuál ASEP na webu
- způsob předávání dat do RIV, termíny odevzdání dat, proč jsou v RIV duplicity a triplicity, které druhy výsledků jsou bodované, proč do RIV dávat i výsledky, které bodované nejsou

Ústav, který má zpracovatele(ku), který(á) se v těchto pojmech vyzná a umí vysvětlit a poradit, je na tom velmi dobře. Osoby zodpovědné za zpracování vytvářejí data pro řešitele, příjemce, poskytovatele – zodpovídají za formální zpracování dat. Bylo by dobré, aby kontrolu dat před odevzdáním provedla ještě další zodpovědná osoba.

WEBOVÉ STRÁNKY ÚSTAVŮ – PŘEHLEDNÉ VÝSTUPY

On-line katalog je užitečným nástrojem pro vyhledání dat dle různých kritérií, dovoluje záznamy setřídit, vytisknout či vyexportovat v různých formátech a s daty dále pracovat v Excelu či ve Wordu, případně importovat do dalších systémů. Hledání v katalogu vždy vyžaduje jistou znalost vyhledávacích technik i báze samotné, stejně tak úpravy dat. V nejbližší době chceme využít webové služby systému ARL, která umožní vytvoření dotazu do databáze ASEP, navrátí výsledky ve tvaru strukturovaného textu; ten se programově upraví tak, aby každý ústav měl k dispozici přehledy dat na jednoduché webové stránce. Mnohé ústavy již webové služby ARL využívají na svých webových stránkách (např. Ústav biologie obratlovců), naopak na mnohých webových stránkách ústavů není zveřejněn ani odkaz do on-line katalogu ASEPU.

ZÁVĚR

Uvedení nesprávných údajů v záznamech a špatné zařazení výsledku do druhu vede k nepříjemnostem. Data jsou Radou pro vědu a výzkum vrácena poskytovatelům, ti pak žádají opravu dat, která je vzhledem k zavedenému způsobu předání komplikovaná. Vzhledem k tomu, že koncepce dalšího vývoje RIV počítá s tím, že v budoucnosti bude primární zodpovědnost za údaje přenesena na příjemce, vytvoříme podmínky, aby si příjemce, resp. tvůrce mohl data, která odevzdává do RIV prohlédnout a potvrdit, že uvedené údaje jsou správné. K tomu budou sloužit již zmiňované webové stránky, věříme, že nejen k tomu.

Zdeňka Chmelařová
**NOVÁ VERZE
KNIHOVNÍHO
SYSTÉMU ALEPH**

Na konci srpna roku 2008 byl dokončen proces přechodu na vyšší verzi systému Aleph – verzi 18. Do té doby jsme pracovali s verzí 14.2.5. Většina knihoven v České republice v té době používala verzi 16, v létě 2007 přešly dvě knihovny na verzi 18.

Přechod na vyšší verzi systému Aleph jsme začali připravovat na konci roku 2007. Nejprve bylo potřeba dokončit všechny konverze dat ústavů AV ČR, které byly ještě rozpracované. Pokud by data nebyla převedena ještě do verze 14, znamenalo by to nutnost úpravy konverzního programu, což by nebylo jednoduché ani levné. Termín přechodu na vyšší verzi tedy záležel také na termínu ukončení konverzí některých ústavů a také konverzí seriálů, včetně seriálů KNAV. Časopisy na rozdíl od ostatních typů dokumentů v KNAV nikdy nebyly převedeny do systému BIBIS, jednalo se tedy o konverzi ze systému ISIS.

Vyšší verze programu Aleph výrobce uvolňuje přibližně po 2 až 3 letech a zohledňuje v nich požadavky na systém ze strany uživatelů a vývoj IT technologií. Sudá čísla verzí jsou určena pro evropský trh, lichá pro trh americký. My jsme od začátku provozu systému pracovali ve verzi 14. Od roku 2006 byla možnost provést aktualizaci na verzi 16, kterou jsme doposud nevyužili právě z důvodu nedokončených konverzí. Vzhledem k tomu, že ExLibris již uvolnila verzi 18, rozhodli jsme se přeskočit ostrý provoz ve verzi 16 a přejít rovnou na verzi 18. Technicky ovšem bylo nutné verzi 16 zprovoznit a zkontrolovat. Instalace systému v AV ČR je velmi rozsáhlá, je zapojen velký počet knihoven, a proto je potřeba proškolit mnoho pracovníků, kteří budou pracovat v úplně novém prostředí. Připadalo nám tedy efektivnější vynechat ostrý provoz verze 16 a školit všechny knihovníky rovnou na verzi 18.

Vypracovali jsme harmonogram postupu, s termíny konverzí dat, kontrol nastavení a školení pracovníků. Přechod na vyšší verzi jsme provedli ve spolupráci s distributorem systému Aleph v ČR, firmou ÚVT. Firma vytvořila virtuální server verze 16, na který byla pomocí programu Upgrade Express v dubnu 2008 převedena všechna data z verze 14. Po instalaci byla verze 16 zpřístupněna pracovníkům oddělení OSKS (odd. správy knihovních systémů), aby provedli úpravu konfigurace. Bylo potřeba zkontrolovat a upravit všechna nastavení, data, často znovu vytvořit české verze tabulek, přidat chybějící tabulky, zkontrolovat funkce ve všech modulech a popřípadě napravit chyby vzniklé konverzí dat i tabulek. Zcela nový, ve srovnání s verzí 16, je způsob vytváření tiskových výstupů, takže bylo nutné vytvořit úplně znovu všechny tiskové šablony

ve formátu XSL. Nový způsob tisku vyžadoval speciální zaškolení. Pracovníci oddělení OSKS absolvovali školení na vytváření těchto šablon – Základy tvorby tiskových sestav XML/XSLT. Dále jsme spolu s naším systémovým administrátorem Zdeňkem Tichým absolvovali Systémové školení pro verzi 16. Pro zaměstnance OSKS, OVS (odd. výpůjčních služeb), OZKEN (odd. zpracování knih a elektronických nosičů) a OZČEIZ (odd. zpracování časopisů a elektronických informačních zdrojů) bylo zorganizováno Rozdílové uživatelské školení na práci s GUI – klientem, aby i knihovníci z praxe mohli zkontrolovat verzi 16.

Instalace verze 18 byla provedena na náš nový server Dell PowerEdge 2900 s operačním systémem Red Hat Enterprise Linux verze 4. Opět pomocí programu Upgrade Express byla provedena v červenci 2008 konverze nastavení z verze 16 na verzi 18. Pracovníci OSKS a OIT (odd. informačních technologií) absolvovali Systémové školení pro verzi 18. Následoval stejný postup při kontrole a úpravě nastavení bází jako při přechodu na verzi 16. V srpnu 2008 byla převedena data a začal ostrý provoz ve verzi 18. Celkový počet bibliografických záznamů v ostré bázi je 623 145, z toho je 88 062 záznamů KNAV.

Vzhledem k tomu, že změny v grafické podobě klienta byly zásadního charakteru, bylo potřeba doškolit všechny knihovníky, aby se na obrazovkách nového GUI klienta orientovali a aby měli přehled o nových a upravených funkcích. Pro práci s klientem ve vyšší verzi jsme vyškolili všechny knihovníky z akademických ústavů. Nová verze systému Aleph přináší mnoho užitečných novinek jak pro katalogizátory, tak pro správce systému. Umožňují efektivnější práci v systému – pro knihovníky je důležité zejména zjednodušení práce s klientem, který má přehlednější grafickou úpravu. Pro knihovníky jsou připraveny aktualizované materiály s pokyny ke katalogizaci ve verzi 18 a další užitečné informace na stránkách podpory pro uživatele z knihoven AVČR v rámci domovské stránky KNAV.

<http://www.lib.cas.cz/cs/aleph>

Zmenšený počet modulů v GUI klientu přináší snadnější orientaci. Na jedné obrazovce jsou přehledně zobrazeny informace o záznamu včetně exemplářů, nápověda k jednotlivým polím v záznamu a různé typy zobrazení. Pro vyhledávání už není vyčleněn zvláštní modul, ale tato funkce je součástí všech modulů, což umožňuje snadný přechod z prohlížení výsledků dotazů do editace záznamu. Katalogizátoři ocení snadný pohyb v záznamu pomocí rolovacího kolečka na myši, evidenci editovaných záznamů a možnost vymazat více než jeden záznam jednotky. Pro katalogizátory jsou k dispozici nové typy kontrol – funkčnosti URL, správnosti ISBN. Systém nově umožňuje vytvářet přírůstkový seznam – dříve to bylo možné jen díky externímu programu. Na prvním řádku obrazovky byla doplněna titulková lišta se jménem uživatele, který je aktuálně v systému přihlášen. Zohledňuje se i přihlášení uživatele, který dočasně překonává omezení.

Do čtenářského konta je možné vložit fotografii čtenáře, lze evidovat i některé další údaje. Adresa čtenáře je standardně nastavena na dobu neurčitou, takže není nutné manuální prodloužení jako dosud. Pro systémové knihovníky je důležitá možnost paralelně budovat relační tabulku bibliografických dokumentů ZooR, na kterou se dají uplatňovat všechny potřebné funkce jazyka SQL, což usnadňuje vyhledávání dat. Pro efektivnější a rychlejší indexaci slouží separátní indexování jednotlivých logických bází. Uživatelé ocení nové možnosti web OPACu – zvláště striktní oddělení exemplářů jednotlivých dílčích knihoven v rámci logických bází a nové možnosti vyhledávání, ukládání a zasílání vyhledaných záznamů.

V budoucnosti připravujeme nastavení pro autoritní databázi, která umožní při katalogizaci využívat autority Národní knihovny, což výrazně přispěje ke zvýšení kvality popisu dokumentů a k zajištění vysokého zpracovatelského standardu. Zároveň chceme začít pracovat na zprovoznění modulu Správa seriálů, který umožňuje evidenci jednotlivých příchozích čísel periodik.

Roman Chýla
**GOOGLE A DIGITÁLNÍ
KNIHOVNA AV ČR**

Myslím, že většina publikovaných článků podává informace o projektech a aktivitách, kterou už nějakým způsobem přinesly výsledky, či jsou na dobré cestě k nim. V našem případě jsme však v odlišné pozici. Je zde jistý, slibný, avšak poměrně nejistý projekt spolupráce se společností Google – těch projektů je vlastně několik, v tomto textu se zaměříme na ten nejdůležitější z nich. V jeho závěru, pokud vše vyjde podle očekávání, vznikne na půdě Akademie **největší plnotextová databáze české vědecké produkce**.

Oč jde? Čtenáři Informací znají Krameria, digitální knihovnu, která obsahuje asi 750 tisíc stran textů. Je rovněž známo, že existuje digitalizační centrum Knihovny AV ČR, kde bylo digitalizováno již dva miliony stran vědeckých časopisů Akademie věd. Kramerius tedy obsahuje pouze jednu třetinu produkce digitalizačního centra, ale pro nás ještě závažnější problém spočívá v tom, že se jedná o „strany“ a nikoliv o „články“.

Vytvořit jednotlivé články z dvou milionů obrázků není maličkost a dosud se počítalo s poloautomatickým zpracováním, které je vyvinuto v rámci projektu Matematické

digitální knihovny. Editor DML je vskutku na dobré cestě a matematici jej už používají, avšak stále jen pro svoji potřebu a jaksi „pouze“ spíše pro desetitisíce stran. Celý proces si vyžaduje množství manuální, velmi málo kreativní práce. Řekl bych, že jde o trochu zábavnější běžící pás.

Po tomto delším úvodu se můžeme podívat jiným směrem. Knihovně se v létě 2008 podařilo dohodnout se se společností Google na projektu zpracování digitálních obrazů. Google se o vědecké časopisy zajímá samozřejmě kvůli vyhledávání a chce je zařadit do svých indexů v rámci GScholar – v mnoha případech tak bude možno prohledávat celé časopisy až do hluboké minulosti 19. století – ale jsou ochotni vyjít vstříc i našim potřebám. Dohodli jsme se, že Google provede automatickou extrakci metadat a Knihovna se na jejich základě pokusí vytvořit z jednotlivých digitálních obrazů články.

Autorská práva jsou ošetřena smluvním ujednáním. Google nemá právo zobrazit plný text, pouze jeho první stranu. Během prázdnin jsme kontaktovali všechny ústavy Akademie věd s dotazem, zda souhlasí s podobným postupem. Požádali jsme o negativní reakce, pokud ústav nesouhlasí, aby Google indexoval staré články a zobrazil z nich první stranu. V tomto okamžiku, kdy je projekt připraven ke spuštění, pouze jeden ústav vyjádřil nesouhlas. Máme tedy možnost pokračovat a snad jen zbývá dodat, že za zpracování Knihovna a potažmo Akademie věd nic nezaplatí.

DETAILY PROJEKTU

Na straně Google jsou připraveni na obrovské objemy dat, ale vzhledem k tomu, že první a poslední část výrobní linky se nachází v Knihovně AV, půjde pro nás o celkem náročný a unikátní projekt. Podle našich propočtů zpracujeme postupně během 5 měsíců asi 4TB grafických dat.

Nemůžeme využít Internetu pro přenos 4TB do místa určení, proto bude mezi Prahou a Kalifornií putovat asi 4x balíček dat – v konvenčním balíku poštovních služeb. Ale ještě než se tak stane, musíme v digitalizačním centru exportovat data a následně je předzpracovat. Soubory musí být rozděleny do adresářů podle ročníků a čísel. Zároveň se vytvoří databáze údajů, kde jsou uloženy všemožné informace nutné pro pozdější zpracování obrazů. Připomeňme si, že na začátku odesíláme digitální obrázky jednotlivých stran časopisů, avšak na konci z nich chceme vytvořit několik stovek tisíc souborů, pro každý článek jedno PDF.

Google tedy dostane obrazová data a provede automatické zpracování obrazů, extrakce metadat a rozpoznávání citací. Toto je ta nejtěžší část. Je obtížné předvídat, jaké budou výsledky, ale existuje poměrně vysoká míra pravděpodobnosti, že nějaké použitelné budou. Na Google Books ostatně najdete sta tisíce až miliony dokumentů, které byly zpracovány stejným způsobem. Výstupem z tohoto procesu pak budou základní bibliografické údaje jako název článku, jména autorů, čísla stran, název

časopisu. Možná se to zdá málo, nicméně pro účely automatického vyhledávání obrazů by to mohlo stačit.

Bude následovat zpracování na straně Knihovny AV ČR. Informace, které se k nám dostanou, obsahují údaje o článcích, ale nebudou říkat nic o zdrojových souborech. Řečeno jednoduše: víme, že článek X vyšel v časopise Y, v čísle Z na straně 250-275. Zbývá už jen „drobnost“ a sice uvnitř čtyř terabajtů vyhledat časopis Y, číslo Z a v něm určit obrázky a automaticky odhadnout, kde začíná strana 250 a vytvořit článek ve formátu PDF.

Výsledek projektu velmi závisí na kvalitě dat, která se nám dostanou zpět od společnosti Google. Bude nutno počítat s množstvím chyb, je téměř nemožné, aby k nim nedošlo při zpracování tak obrovského množství velmi různých časopisů. Oslovíme redakce a časopisy, které s námi budou chtít spolupracovat na zpřístupnění své produkce, zcela jistě dostanou možnost zkontrolovat údaje a poopravit případné odchylky a ovlivnit celý výstup.

V první fázi se články objeví nejdříve na <http://scholar.google.com> a bude zobrazena pouze první strana textu. Vedle textu však bude odkaz, směřující do Digitální knihovny Akademie věd ČR a jak bude projekt postupovat, za tímto odkazem by se měl ukrývat nově vytvořený článek ze sloučených obrazů.

Budou přidávány další a další nově extrahované články a další záležitosti už jen na licenčním ujednání a politice jednotlivých časopisů. Google může ukázat pouze první stranu, ale Knihovna AV ČR je v jiné pozici vzhledem ke čtenářům a navíc postupně uzavíráme dohody s redakcemi jednotlivých časopisů. Dnes už jich je 10 a budou přibývat další. Řada z nich souhlasí s tím, aby starší produkce byla zpřístupněna veřejnosti, a protože jsme na půdě Akademie věd, mnoho redakcí časopisů nemá také nic proti, aby jejich novější produkce byla k dispozici ostatním ústavům uvnitř AV. Ale o tom snad až někdy příště.

Hana Beránková
**NOVINKY
Z KNIHOVĚDNÉHO
ODDĚLENÍ KNAV**

Knihovědné oddělení se v průběhu roku 2008 – kromě pokračujícího zpracovávání cizojazyčných bohemik a úkolů spojených se správou historického knižního fondu Knihovny Akademie věd ČR – zaměřilo především na prezentování výsledků své práce širšímu okruhu badatelů. Pracovníci knihovědného oddělení uspořádali několik přednášek, jejichž cílem bylo seznámit odbornou veřejnost s činností knihovědného oddělení a zejména s projekty, které se v této době dokončují.

Dne 12. května 2008 proslovlila Mgr. Hana Beránková přednášku pro studenty Ústavu informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v rámci tzv. Jinonických pondělků. Prezentace souhrnně charakterizovala práci knihovědného oddělení a představila i její dosavadní výsledky. Pozornost byla věnována jak projektům vycházejícím z materiálu *Bibliografie cizojazyčných bohemik z let 1501–1800*, tak i projektům vztahujícím se k historickému fondu Knihovny Akademie věd ČR. Podrobnější výklad byl podán o následujících třech projektech: *Vyobrazení měst a jiných lokalit v tiscích 16.–18. století (se vztahem k území České republiky)*, *Signety nakladatelů a tiskařů v 16. a 17. století v tiscích z fondu Knihovny Akademie věd ČR* a *Digitalizace signovaných ilustrací v tiscích z let 1501–1750 uchovávaných ve fondu Knihovny Akademie věd ČR*.

V rámci prezentace byla představena i nová webová stránka knihovědného oddělení,¹ kde se kromě informací o činnosti oddělení a anotací zpracovávaných projektů nacházejí i online zpřístupněné CD ROMy s naskenovanými bibliografickými popisy cizojazyčných tisků vytištěných na českém území v 16. a 17. století a *Bibliografie děl J. A. Komenského vydaných do r. 1800*, opatřené rejstříky tiskařů, nakladatelů a knihkupců. Pohovořeno bylo i o výhledech do budoucna, zejména o chystaném zpřístupnění naskenovaných bibliografických popisů bohemikálních tisků 18. století, doplněné o možnost databázového vyhledávání podle autora, názvu díla, místa, roku vydání i jména tiskaře či nakladatele a rovněž o databázovém zpřístupnění tiskařských, autorských a obsahových desiderat 16. a 17. století.²

---

¹ <http://www.lib.cas.cz/cs/oddeleni/knihovedne-oddeleni-kvo>

² Prezentace z této přednášky je k dispozici na webu ÚISK
<http://uisk.ff.cuni.cz/detail.do?articleId=5154>

Projekt *Digitalizace signovaných ilustrací v tiscích z let 1501–1750* představily Mgr. Hana Beránková a Mgr. Markéta Brabcová podrobně i na dvou odborných podzimních setkáních. Prvním z nich byl 32. ročník celostátního semináře knihovníků muzeí a galerií ČR, konaný ve dnech 9.–11. 9. 2008 v Plzni, kde byla prezentace zaměřena zejména na rozsáhlé možnosti vyhledávání a pomoc, kterou tento projekt nabízí knihovníkům při zpracovávání jejich vlastních fondů jak po metodické stránce, tak i v podobě konkrétních faktografických údajů.³

Druhým setkáním byl IV. mezinárodní seminář K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven na téma „Jazyk a řeč knihy“, pořádaný ve dnech 26.–29. 10. 2008 v prostorách Clam-Gallasova paláce v Praze Ústavem romanistiky Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích ve spolupráci s Archivem hl. města Prahy a Národní knihovnou v Praze. Příspěvek byl rozdělen na dvě samostatné části. Mgr. Markéta Brabcová referovala o základní charakteristice celého projektu, jeho metodice, rešeršních možnostech a připojila i zajímavé příklady některých typů popsaných ilustrací. Mgr. Hana Beránková v souladu s tématem konference představila na příkladu frontispisu, specifického fenoménu knižní ilustrace 17. a první poloviny 18. století, úlohu a význam ilustrace i jejího ztvárnění z hlediska působení na čtenáře a obchodních strategií tvůrců knih, jejichž cílem bylo zvýšit atraktivitu daného díla v očích jeho potencionálního čtenářského publika.⁴

Knihovědné oddělení se rovněž od podzimního semestru 2008 podílí na výuce studentů knihovědného zaměření Ústavu informačních studií a knihovnictví FF UK, kde PhDr. Anežka Baďurová zajišťuje semináře katalogizace starých tisků.

---

³ <http://www.knihovna.upm.cz/index.php?page=mk-seminar>

⁴ http://www.ff.jcu.cz/structure/departments/uro/jazyk_a_rec_knihy-program_cz.php

Anežka Baďurová
Dagmar Hartmanová
**TÝDEN VĚDY
A TECHNIKY V KNAV**

Podobně jako v minulém roce, i pro Týden vědy a techniky 2008 připravila KNAV ve své studovně výstavu, tentokrát věnovanou publikacím, zprostředkujícím výsledky vědy v nejširším záběru – všeobecným encyklopediím.

Pod názvem

**ENCYKLOPEDIA VE VÝVOJI VĚDY A TECHNIKY
100 LET OTTOVA SLOVNÍKU NAUČNÉHO**

výstava přiblížila cestu české encyklopedistiky a její propojení s polygrafickými technikami od nejstarších dob až po současnost, připomněla i některá významná díla zahraniční. Na 12 panelech se snažila ilustrovat skutečnost, že Encyklopedie je vždy taková, jaká je doba, ve které vzniká, jací jsou lidé, kteří ji píší, a že v její konečné podobě se odráží úroveň vědy a techniky v době jejího vzniku.

Největší prostor byl ovšem věnován *Ottovu slovníku naučnému*, jehož stoleté výročí výstavu inspirovalo. Na chronologicky rozvržených panelech byly však představeny i nejstarší encyklopedické počiny v našich zemích – středověké slovníky Bartoloměje Klareta z Chlumce (14. století), encyklopedie *Liber viginti arcium* Pavla Židka (15. století) a tištěný *Lucidář* z r. 1498. Období novověku bylo zastoupeno významnými zahraničními encyklopediemi, které byly užívány v intelektuálním prostředí Českého království, jak to dokazují dochované svazky v historických knižních fondech, včetně fondu KNAV, z něhož na výstavě pocházely ukázky. Jediný velký projekt z našeho území zde představovala nedokončená řada *Oeconomisch-technologische Encyclopädie* od Johanna Geорга Krünitze, kterou v Brně vydával patiskem v letech 1787–1833 Josef Jiří Traßler. Několik panelů se zabývalo i bezprostřední situací před začátkem vydávání *Ottova slovníku naučného*, prvními návrhy a pokusy o moderní českou encyklopedii (úsilí J. Jungmanna, Matice české, Riegrův Naučný slovník). Názorně byla dokumentována tvorba *Ottova slovníku naučného* a výsledky srovnání s pozdějšími encyklopediemi i jeho současný význam. Přestože od vydání posledního dílu *Ottova slovníku naučného* uplynulo 100 let, jeho rozsahu nebylo dodnes v české encyklopedistice dosaženo. Aktuální potřebnost této velkolepé encyklopedie dokazují i nová vydání: reprintem v letech 1999–2003, *Ottova encyklopedie vědomostí* na CD-ROMu, která vznikla digitalizací Ottových slovníků a začlenění tohoto digitálního zpracování do internetového portálu *COTO.JE*.

Kromě obsahových charakteristik jednotlivých encyklopedií upozornila výstava také na vliv techniky na kvalitu jejich ztvárnění (počínaje autorskou přípravou hesel) a na změny v organizaci jejich vytváření. Encyklopedie 20. století již byly psány na psacích strojích a doplněny kresbou, fotografiemi, tabulkami, grafy a mapami. Do roku 1945 byly vydávány soukromými subjekty. Na výstavě byly představeny *Masarykovým slovníkem naučným* z let 1925–1933, který byl se svolením prvního československého prezidenta označen jeho jménem a měl propagovat jeho filosofický světový názor, *Ottovým slovníkem naučným nové doby* (1930–1943), *Novým velkým ilustrovaným slovníkem naučným* (1929–1934) a *Komenského slovníkem naučným* (1937–1938).

Výstava ukázala i specifickou kapitolu v historii české encyklopedistiky – podřízení tvorby encyklopedií státní instituci a cenzuře vládnoucí KSČ. V letech 1959–1992 všechny české všeobecné encyklopedie vznikaly v Encyklopedickém institutu ČSAV a byly vydávány v nakladatelství ČSAV (později ACADEMIA): čtyřsvazkový *Příruční naučný slovník* (1962–1967), jednosvazkový *Malý encyklopedický slovník AŽ* (1972), třísvalkový *Ilustrovaný encyklopedický slovník* (1980–1982) a největší šestisvalková *Malá československá encyklopedie* (1984–87), která je poslední všeobecnou českou encyklopedií napsanou na psacím stroji a pod dozorem KSČ. Posledními encyklopediemi Encyklopedického institutu a zároveň prvními napsanými na počítači byly *Československý biografický slovník XX. století* (1992) a *Geografický místopisný slovník* (1993). Encyklopedický institut byl v roce 1992 zrušen, právní nástupkyní a majitelkou jeho autorských práv a informačního zázemí (tezaurus, ilustrační materiály a knižní fond) se stala Knihovna Akademie věd ČR). Skončila tvorba státních všeobecných encyklopedií a otevřel se prostor pro konkurenční soukromou činnost v demokratické společnosti.

Encyklopedie 21. století již ovládá elektronika, jsou zpracované textovými editory a grafickými programy, doplněné digitálními i multimediálními ilustracemi. Na výstavě byly zastoupeny tištěnými publikacemi, CD-ROMy, DVD nebo internetovým portály z produkce činných i zaniklých nakladatelství: *Ilustrovaná encyklopedie Encyklopedického domu s.r.o.* (1995), *Česká multimediální encyklopedie* z nakladatelství LEDA (1997), z nakladatelství DIDEROT čtyřsvazková a osmisvalková *Všeobecná encyklopedie* (1998, 1999), dvousvalkový *Velký slovník naučný* (1999, bez ilustrací) a *Encyklopedie Diderot na CD-ROM verze rok 2001*. Velkolepý projekt dvacetisvalkové encyklopedie *DIDEROT* s bombastickou nákladnou reklamní kampaní, obsahující výzvu k abonentnímu placení se slevou, skončil vydáním třetího svazku a krachem firmy Diderot.

V letech 1995–1998 vydala firma AION s. r. o. *Ottovu encyklopedii obecných vědomostí*. Obsahuje digitální repliky 28 svazků *Ottova slovníku naučného* z let 1888–1909 a 12 svazků *Ottova slovníku naučného nové doby* z let 1930–1943.

V letech 1999–2001 vydalo nakladatelství Euromedia Group s využitím podkladů *Das Bertelsman Lexikon* českou encyklopedii *UNIVERSUM* o deseti svazcích, v roce

2002–2003 pak čtyřsvazkové *UNIVERSUM*, v roce 2006 dvousvazkové *UNIVERSUM* s DVD *Universum 5*, které je stále aktualizováno. Poslední je k 10. červnu 2008.

V roce 2000 se na Internetu objevil portál COTO.JE obsahující *Ottovu encyklopedii obecných vědomostí*, *Malou československou encyklopedii* a desetisvazkové *UNIVERSUM*. Svě místo na výstavě měly i informace o internetové encyklopedii Wikipedie.

Knihovna AVČR ve své studovně po celý *Týden vědy a techniky 2008* zpřístupnila záznamy vědeckých pořadů České televize (Planeta Věda, České hlavy, Popularis, Prizma) a zvukové záznamy programu Českého rozhlasu LEONARDO. Dále pak nabídla v Digitalizačním centru KNAV v Jenštejně prohlídku pracoviště s výkladem, ukázkou práce na digitalizaci publikací a vytváření Digitální knihovny AV ČR, které se zúčastnilo 6 zájemců.

Během *Týdne vědy a techniky* přivítala Knihovna AV ČR ve své studovně, ve které byla instalována výstava *Encyklopedie ve vývoji vědy a techniky – 100 let Ottova slovníku naučného* 951 návštěvníků. *Cyklu knihovědných přednášek*, probíhajících v oválné studovně KNAV, se zúčastnilo 101 zájemců.

Anežka Baďurová
**DOPROVODNÉ
PŘEDNÁŠKY
K VÝSTAVĚ
ENCYKLOPEDIIE
VE VĚDĚ A TECHNICE**

Knihovědné oddělení uspořádalo k výstavě *Encyklopedie ve vědě a technice* cyklus doprovodných přednášek, které se konaly v Oválné studovně KNAV.

První, 3. listopadu 2008, se týkala přímo encyklopedistiky. V úvodu PhDr. Lenka Veselá, Ph.D. krátce pohovořila o úkolech a výzkumných výsledcích knihovědného oddělení, pro jehož práci jsou jak speciální, tak všeobecné encyklopedie a naučné slovníky nepostradatelnou konzultativní literaturou. Ty nejstarší, dochované v historickém knižním fondu KNAV (a stále v oddělení využívané), předvedla posluchačům

PhDr. Anežka Baďurová, s krátkým výkladem a odkazem na probíhající výstavu, pro kterou tyto dokumenty rovněž posloužily. Hlavní čas přednášky však byl vyplněn poutavým líčením osobního života i podnikatelské činnosti nakladatele Jana Otty. Kolega Pavel Muchka z Knihovny Národního muzea pro svoji přednášku *Jan Otto – příběh českého nakladatele* přinesl i obrazový materiál a originály několika dokumentů. Několikrát citován byl *Ottův slovník naučný* i v navazujícím vystoupení Mgr. Dagmary Hartmanové, která v přednášce *Encyklopedie, věda a technika po roce 1945* přehledně vysvětlila situaci v české poválečné encyklopedistice.

Následující tři přednášky se vztahovaly k tvorbě encyklopedií zprostředkovaně, neboť jejich obsahem byly dějiny knihtisku – technického vynálezu, který byl pro rozmach encyklopedií stejně přelomový, jako i pro jiné oblasti společenské kultury a komunikace.

V úterý 4. listopadu 2008 přišel do KNAV se svými badatelskými výsledky doc. PhDr. Petr Voit, CSc. ze Strahovské knihovny Královské kanonie premonstrátů. Již název jeho přednášky *Nový pohled na dějiny renesančního knihtisku v Čechách a na Moravě* naznačoval, že půjde o výklad netradičního pojetí. Podobně i PhDr. Kamil Boldan z Národní knihovny ČR plně dostal ohlášenému tématu *Kdy byla vytištěna první česká kniha* a ve středu 5. listopadu 2008 předložil své argumenty pro překvapivý posun datace vytištění *Kroniky trojanské* až do 80. let 15. století.

S poslední přednáškou, ve čtvrtek 6. listopadu 2008, byli jistě spokojeni ti, které ze starých knih přitahují ilustrace. PhDr. Katarína Zavadová velmi přehledně shrnula vývoj grafických technik a některé z nich vysvětlila na příkladech ze starých tisků KNAV, tak jak to sliboval název jejího příspěvku – *K dějinám a technikám grafické ilustrace ve fondech Knihovny Akademie věd ČR*. Těsně spjata s jejím výkladem byla následující prezentace projektu digitalizace signovaných ilustrací z tisků z let 1501–1750 ve fondu KNAV. Jeho řešitelky, Mgr. Hana Beránková a Mgr. Markéta Brabcová, nazvaly svoji přednášku *Minulost v obrazech – výpověď digitalizovaných ilustrací ze starých tisků ve fondu KNAV* a s přítomnými se podělily o jak problémy, s nimiž se musely vypořádat při tomto úkolu, tak s podněty pro další práci, které jim analýza získaného souboru ilustrací přinesla.

Na všech přednáškách bylo vždy představeno několik originálů z fondu KNAV, souvisejících s tématem, což posluchači uvítali. Odezva na přednášky byla kladná, vznesen byl i dotaz, zda bude tímto cyklem zahájena tradice.

OBSAH

Úvodem (Jarmila Burgetová)	3
Knihovna AV ČR v roce 2007 a výhled do budoucna (Martin Lhoták)	5
Informační systémy KNAV a jejich předpokládaný vývoj (Martin Lhoták)	8
Evaluace výsledků vědecké práce, RIV a projekt INFOZ (Ivana Laiblová Kadlecová)	12
ASEP – zpracování dat předávaných do RIV (Jana Doleželová)	15
Nová verze knihovního systému Aleph (Zdeňka Chmelařová)	18
Google a Digitální knihovna AV ČR (Roman Chýla)	20
Novinky z knihovnědného oddělení KNAV (Hana Beránková)	23
Týden vědy a techniky v KNAV (Anežka Baďurová, Dagmar Hartmanová)	25
Doprovodné přednášky k výstavě Encyklopedie ve vědě a technice (Anežka Baďurová)	27

PRO PRACOVNÍKY STŘEDISEK VĚDECKÝCH INFORMACÍ
A KNIHOVEN AV ČR VYDÁVA KNIHOVNA AV ČR, v.v.i.

REDIGUJE PhDr. JARMILA BURGETOVÁ

LISTOPAD 2008

ISSN 1210-8502